

УДК 811(07)

*Тетяна Шкваріна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Уманського державного
педагогічног університету
імені Павла Тичини*

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМИ
ПРОФІЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО КУРСУ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

У статті розглядаються теоретичні основи навчальної програми профільного навчання іноземної мови майбутніх вчителів іноземної мови дошкільної ланки освіти, зокрема: мета, принципи, зміст, структура, технологія навчання.

Ключові слова: навчальна програма, майбутній вчитель іноземної мови, дошкільна ланка освіти.

В статье исследуются теоретические основы учебной программы профильного обучения иностранного языка будущих учителей иностранного языка дошкольного звена обучения, в частности: цели, принципы, содержание, структура, технологии обучения.

Ключевые слова: учебная программа, будущий учитель иностранного языка, дошкольное звено обучения.

In the article the theoretical basis of the curriculum of teaching foreign language for special purpose future foreign language teachers of preschool children are investigated.

Key words: foreign language for special purpose, future foreign language teachers training, preschool children

Аналіз системи іншомовної підготовки майбутніх учителів іноземної мови для загальноосвітньої школи у вітчизняних та зарубіжних вищих навчальних закладах виявляє достатній рівень іншомовної комунікативної компетенції випускників. Проте вивчення труднощів, з якими зустрічаються вчителі іноземної мови під час виконання професійних обов'язків у роботі з дошкільниками, примушує шукати шляхи оптимізації процесу підготовки майбутніх фахівців до цього специфічного виду роботи.

Вітчизняні та зарубіжні вчені (Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, В.О. Іваніщева, Л.Й. Клименко, Т.І. Козимирська, А.І. Комарова,

С.І. Костириціка, А.К. Крупченко, О.Г. Поляков, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О. Ходцева, Н.Д. Brown, N. Hutchinson, J. Munby, A. Waters та ін.) пропонують нову лінгвістичну модель іншомовної освіти – іншомовна професійна комунікативна компетенція спеціаліста, формування якої розкриває мету та зміст професійно-орієнтованого навчання та вносить вклад у сучасну методику навчання іноземних мов для спеціальних (професійних) цілей – професійну лінгводидактику.

Метою цієї статті є виявлення дидактичних основ укладання навчальної програми з профільно-орієнтованого курсу іноземної мови для майбутніх вчителів іноземної мови, готових працювати у дошкільній ланці освіти.

Навчальна програма – це документ, що визначає зміст навчання, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні (студенти) у навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем та їхній розподіл за роками навчання. Вона складається з таких розділів: пояснювальна записка, де викладено цілі навчання з даного навчального предмета, ознаки процесу; зміст навчального матеріалу, поділеного на розділи та теми із зазначеною кількістю годин на кожен; обсяг знань, навичок та вмінь з даної навчальної дисципліни; перелік унаочнень і літератури; критерії оцінювання знань, навичок і вмінь з кожного виду роботи [8, с. 216]. М.М. Фіцула під предметом дидактики розуміє: визначення мети і завдань навчання; окреслення змісту освіти; виявлення закономірностей процесу навчання; обґрунтування принципів і правил навчання на основі виявлених закономірностей навчання; вироблення організаційних форм, методів і прийомів роботи; забезпечення навчально-матеріальної бази [5, с. 78].

Аналіз науково-методичних джерел засвідчив, що проблема укладання спеціальної програми з англійської мови для професійного спілкування для підготовки вчителів до навчання дошкільників ІМ не досліджувалася.

Обґрунтування змісту та структури програми. Програма є стратегічним документом спеціалізації підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у дошкільній ланці освіти. Тому у процесі дослідження визначалося науково-педагогічне підґрунтя програми для встановлення концептуальних складників цього документа, а саме: мети, принципів, змісту, методів реалізації, засобів запровадження у педагогічний процес вищих навчальних закладів.

Було враховано, що збільшення інформації у науці йде за рахунок накопичення нових даних, що, перш за все, належать до часткових явищ і залежностей. Між тим принципові зміни у будові наукових знань відбуваються порівняно рідко. Тому, починаючи укладати програму, ми ставили за мету виявити інваріантні, фундаментальні знання у цій галузі, послідовно і логічно зафіксувати їх, встановити необхідний час на засвоєння студентами цих знань і формування професійних умінь та навичок.

Фундаменталізація змісту освіти є однією з тенденцій розвитку системи вищої школи. У той же час існує потреба зміцнення зв'язку освіти з практикою педагогічної діяльності. Розв'язання цієї діалектичної суперечності також має важливе теоретичне і практичне значення для удосконалення процесу підготовки майбутніх вчителів іноземної мови для дошкільної ланки освіти.

Укладання навчальної програми здійснене із урахуванням вимог щодо відбору змісту та конструювання системно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу підготовки спеціалістів в умовах кредитно-модульної організації навчального процесу.

Авторська програма визначає зміст навчального предмета «Англійська мова для професійного спілкування» та встановлені у процесі дослідження основні вимоги щодо організації вивчення цього курсу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Відповідно з вищевикладеним, програма містить такі розділи:

- 1). Пояснювальна записка.
- 2). Принципи програми.
- 3). Мета і завдання курсу.
- 4). Структура змісту програми.
- 5). Структура навчальної дисципліни.
- 6). Зміст курсу.
- 7). Завдання для самостійної роботи.
- 8). Теми практичних занять.
- 9). Індивідуальна робота.
- 10). Особливості організації та методики.
- 11). Контроль та оцінювання.
- 12). Розподіл балів, що присвоюються студентам у рейтинговій системі.
- 13). Методичне забезпечення.

Наші багаторічні дослідження довели, що основний зміст підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі вчителя до здійснення іншомовної освіти дошкільників має забезпечувати формування навичок професійно-методичної діяльності та готовності до проектно-методичної та науково-дослідної діяльності.

Системно-профільна спеціалізація підготовки майбутнього вчителя до здійснення дошкільного іншомовного навчання, яка включає профільну іншомовну, професійно-методичну та практичну підготовку і, за потреби, підготовку у сфері дошкільної педагогіки, має за кожним із цих напрямів визначати мету, завдання, принципи, зміст, методи, форми та засоби підготовки і контролю, а не лише описувати лінгвістичну структуру вивчення іноземної мови.

В.А. Онищук під метою навчання розуміє розумово передбачуваний кінцевий результат, очікуваний від певним чином спрямованої,

взаємозв'язаної педагогічної діяльності та пізнавальної діяльності учнів [2, с. 34–35].

О.Г. Поляков зазначає, що будь-яке профільно-орієнтоване навчання іноземної мови будується з урахуванням двох цілей: 1) академічної; 2) професійної. Основна відмінність між ними полягає у тому, що у перших більше уваги приділяється формуванню у студентів комунікативних навичок взагалі, а друга відрізняється більшою прагматичністю [3, с. 6].

А.І. Комарова, досліджуючи проблему цілепокладання курсу навчання іноземної мови для спеціальних цілей (Language for Specific Purposes – LSP), вказує, що метою такого курсу є практичне володіння таким різновидом наукового мовлення: вміти достатньо впевнено та швидко користуватися найбільш уживаними та відносно простими мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності (говоріння, слухання, читання та письмо). Для цього навчальні матеріали з курсу LSP (зв'язні інформативні тексти) мають слугувати зразками нейтрального наукового мовлення у відповідній понятійній галузі. Вони забезпечать студентів запасом необхідних мовних одиниць та оптимальних способів висловлювання для активного їхнього використання у відтворенні іноземного мовлення: під час переказу текстів, у діалогах, у рольових іграх, що імітують практику спілкування у різних ситуаціях, виступи і повідомлення, написання тез наукових доповідей, рефератів та анотацій, участь у їхньому обговоренні та ін. [1].

У процесі дослідження, з урахуванням рекомендацій Ради Європи щодо вивчення іноземних мов та підготовки педагогічних кадрів, останніх досліджень вітчизняних і зарубіжних лінгводидактів, узагальнень власного досвіду навчання іноземних мов дітей дошкільного віку і підготовки педагогічних кадрів для іншомовного навчання дошкільників та школярів, нами була укладена навчальна програма з іноземної мови для професійного спілкування (дошкільна освіта) [6], яка пройшла тривалу експериментальну перевірку і на заключному етапі доопрацьована для використання в умовах реалізації кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

При дослідженні іншомовної професійної комунікативної компетенції спеціаліста, нами враховувалася думка Г.Є. Бакаєвої, О.Г. Полякова та ін., що іноземна мова для спеціальних цілей – це підхід до навчання мови, в якому усі рішення щодо відбору змісту та вибору методів узгоджуються з причинами її вивчення. Разом з цим враховували і те, що профільно-орієнтоване навчання іноземної мови не може зводитися до навчання студентів лише «спеціалізованого варіанта» іноземної мови, орієнтуватися на кінцевий результат спеціалізованої іншомовної підготовки. Таке навчання розглядаємо як підхід до забезпечення комплексної спеціалізованої підготовки вчителя до виконання спеціальних цілей навчання іноземної мови дітей дошкільного віку.

Програма впроваджена у педагогічних навчальних закладах, де студенти здобувають кваліфікацію навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. Створений на її основі авторський підручник «Англійська мова» для студентів педагогічних навчальних закладів пройшов апробацію, виданий з грифом Міністерства освіти і науки України і використовується у системі вищих педагогічних навчальних закладів [5].

Авторська програма враховує укладену провідними вітчизняними науковцями «Програму з англійської мови для професійного спілкування» (Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, В.О. Іваніщева, Л.Й. Клименко, Т.І. Козимирська, С.І. Костириціка, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О. Ходцева) [4]. Програма призначена для навчання іноземної мови студентів вищих педагогічних навчальних закладів, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» за спеціальністю «Іноземна мова», базується на сучасних дидактичних принципах викладання і вивчення мов у вищих навчальних закладах, враховує набутий досвід та недоліки, які мають місце у практиці викладання і вивчення іноземної мови для професійного спілкування.

Авторська програма «Іноземна мова» передбачає, що її зміст, структура та методичні рекомендації сприятимуть формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції студентів на професійно достатньому рівні володіння іноземною мовою для майбутньої педагогічної роботи, а при необхідності – для адаптації до навчання, життя і роботи в умовах Європейського співтовариства.

Мета курсу «Іноземна мова» визначається програмою як формування необхідного і достатнього рівня іншомовної професійної комунікативної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови дошкільної ланки освіти. Визначено, що поставлена мета реалізується досягненням практичної, освітньої, пізнавальної, розвивальної, соціальної та соціокультурної цілей:

– практична: формувати у студентів загальні та професійно орієнтовані комунікативні мовленнєві компетенції (лінгвістичну, соціокультурну і прагматичну) для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі;

– освітня: формувати у студентів загальні компетенції (декларативні знання, навички та вміння, компетенцію існування та вміння вчитися); сприяти розвитку здібностей до самооцінки та здатності до самостійного навчання, що дозволить студентам продовжувати навчання в академічному і професійному середовищі під час навчання у ВНЗ, так і після отримання диплома про вищу освіту;

– пізнавальна: залучати студентів до таких академічних видів діяльності, які активізують і далі розвивають увесь спектр їхніх пізнавальних здібностей;

– розвивальна: допомагати студентам у формуванні загальних

компетенцій з метою розвитку їхньої особистісної мотивації (цінностей, ідеалів); зміцнювати впевненість студентів як користувачів мови, а також їхнє позитивне ставлення до вивчення мови;

– соціальна: сприяти становленню критичного самоусвідомлення та вміння спілкуватися і робити вагомий внесок у міжнародне становище, яке постійно змінюється;

– соціокультурна: досягати широкого розуміння важливих і різнопланових міжнародних соціокультурних проблем, для того щоб діяти належним чином у культурному розмаїтті професійних та академічних ситуацій.

Принципи укладання програми: комунікативна спрямованість; взаємозв'язане навчання усіх видів мовленнєвої діяльності; професійне спрямування викладання курсу; урахування сучасних тенденцій розвитку системи іншомовної освіти дітей дошкільного віку: особистісно орієнтований підхід, білінгвальна освіта, інтегроване навчання іноземної мови; освітня автономія студента; науковість; інтеграція змісту та технології викладання, формування професійної культури.

Програма складається з чотирьох *частин*: перша частина – «Настановчо-корективний курс», друга – «Базовий курс», третя – «Соціокультурний курс», четверта – «Професійний курс». Завдання першої частини: з урахуванням фактичного рівня іншомовної компетенції студентів першого курсу здійснити корекцію і систематизацію знань та вмінь за загальноосвітню школу, сформувані базові навички та вміння іншомовної компетенції, які необхідні педагогові для спілкування на соціально-побутові теми. Зміст і технологія освітньої діяльності студентів у процесі роботи над базовим, соціокультурним та професійним курсами мають за мету озброїти майбутніх педагогів професійно орієнтованим мовленням у сфері педагогічної та пов'язаної з нею соціокультурної та соціально-побутової діяльності.

Визначення кількості годин для формування професійного рівня іншомовної компетенції майбутнього вчителя іншомовної освіти дошкільників проведено з урахуванням базового рівня володіння іноземною мовою студентів, чим враховано рекомендації авторів «Програми з англійської мови для професійного спілкування» [4].

Запровадження спеціалізованої підготовки майбутніх вчителів іноземної мови дошкільної ланки освіти у систему вищих педагогічних навчальних закладів вимагає створення спеціального навчально-методичного забезпечення, основою якого є програма профільно-орієнтованого навчання іноземної мови. Створення програми передбачає обґрунтування мети, принципів, змісту, технології підготовки фахівців такого профілю. Багаторічна апробація програми такого профілю та створеного на її базі підручника довели ефективність навчально-методичного комплексу для підготовки майбутніх учителів іноземної мови дошкільної ланки освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комарова А.И. Функционально-стилистические разновидности научной речи и задачи обучения LSP // Сборник материалов международной практической конференции «Современные теории и методики обучения иностранным языкам». – М., 2004. – С. 241–242.
2. Онищук В.А. Дидактика современной школы: Пособие для учителей. – К., 1987. – 351 с.
3. Поляков О.Г. Профильно-ориентированное обучение иностранному языку // ИЯШ. – 2004. – № 2. – С. 6–11.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. 5.Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Академія, 2000. – 527 с.
6. Шкваріна Т.М. Англійська мова: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Освіта України», 2007. – 688 с.
7. Шкваріна Т.М. Програма з іноземної мови для професійного спілкування. – Умань: Пронікс, 2006. – 31 с.
8. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.